

РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНИ ЯК ГОЛОВНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

UKRAINE REFORMING AS THE MAIN STRATEGY FOR THE PATRIOTISM DEVELOPMENT IN GLOBALIZING CHALLENGES

Лісовський В.М.,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

orcid.org/0000-0003-4101-7290

У статті автором розглядаються підходи до визначення проблеми й ризику, котрі спричиняють появу низки нових глобальних викликів, що безпосередньо впливають на національний розвиток України. Здійснюється пошук нових шляхів та ефективних механізмів соціально-економічного відродження України. Аналізуються основні дослідження сучасних тенденцій глобальних інтеграційних процесів, які не залишають осторонь Україну, про що свідчить її геополітичний курс увійти в європейський простір у статусі правової, демократичної та соціальної держави, що зумовлює потребу у внутрішній трансформації системи публічного управління на засадах європейської концепції «належного врядування» та її базових принципах: відкритості, інноваційності, співпраці та взаємодопомоги, інтеграції різних соціальних структур. Держава повинна забезпечити людям однакові «правила гри» в житті, а далі сама людина несе відповідальність за те, як вона ці шанси використає. Саме тому після того, як світ вступив у нове тисячоліття, у народу постає питання, яких форм набуває сьогодні нова українська держава, чи спроможна чинна влада стати необхідним складником ефективного розвитку впливу на суспільне життя, на яке чекає все населення. Протистояти глобалізаційним викликам здатна лише та держава, яка має активну систему управління, максимально оберігає свій суверенітет. У зв'язку з вищезгаданими гаслами особлива увага української влади звернута на сучасні технології держави щодо процесу формування патріотичного виховання молоді, які характеризують структурні компоненти впливу державно-патріотичної ідеології на духовний потенціал населення країни. Розкривається динаміка впливу політичної культури на сучасний виховний процес в умовах еволюції суспільства України на засадах демократизації, духовності, соціально-етичних цінностей, що є пріоритетним у ствердженні принципів гуманізму, моральності, поважного ставлення до кожної людини. Повага до державної мови, піднесення її престижу серед громадян є важливим аспектом формування й розвитку особистості та основою національно-патріотичного виховання.

Ключові слова: політична культура, патріотизм, виховання, демократія, державна влада.

The author examines approaches to identifying the problems and risks that cause a number of new global challenges that directly affect Ukraine's national development. New ways and effective mechanisms of socio-economic revival of Ukraine are carried out. The basic researches of the modern tendencies of global integration processes, that do not leave Ukraine aside, are analyzed. It is evidenced by Ukraine's geopolitical course to enter the European space in the status of a legal, democratic and social state, which determines the need for internal transformation of public administration system on the basis of the European concept of "proper governance" and its basic principles: openness, innovation, cooperation and mutual assistance, integration of different social structures. The state should provide people with the same "rules of the game" in life, and then it is the personal responsibility of an individual to use these chances. That is why, after the world has entered the new millennium, there a question arise among people as for what forms the new Ukrainian state is taking today, whether the incumbent government become a necessary component of the effective development of influence on social life, which is awaited by the whole population. To withstand globalization challenges is only able a state that has an active system of governance and preserves sovereignty to the fullest extent. In connection with the above slogans, special attention of the Ukrainian authorities is paid to the state's modern technologies as for the process of formation of youth patriotic education, which characterize the structural components of the influence of the state-patriotic ideology on the spiritual potential of the country's population. The dynamics of the political culture influence on the modern educational process in the conditions of the evolution of Ukrainian society on the basis of democratization, spirituality, socio-ethical values, which is a priority in affirming the principles of humanism, morality, respectful attitude to every person, is revealed. Respectfulness for the state language, raising its prestige among the citizens is an important aspect of the formation and development of personality and the basis of national-patriotic education.

Key words: political culture, patriotism, education, democracy, state power.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття призвів до появи нових змін у питаннях глобалізації, які певною мірою трансформували соціальну, політичну, економічну та державно-управлінські системи світу, у результаті чого будова світоустрою набула нових рис у процесах розвитку держав. Процес глобалізації різних сфер розвитку суспільств, у який утягнута й Україна, поряд із фор-

муванням нових умов і джерел розвитку містить велику кількість ризиків і загроз для економічної безпеки держави [8, с. 13]. Найбільш складним питанням для сучасної України є пошук принципів і механізмів налагодження взаємозв'язків із глобальним світом, що тим самим дасть змогу чітко визначити її місце та роль у загальносвітовому просторі й окреслить шляхи подальшого

розвитку. На тлі загострення глобальних дисбалансів і кризових явищ значно актуалізувався науковий дискурс щодо регуляторної здатності держави в умовах глобальної відкритості утримувати макроекономічну стабільність та ефективну систему протидії деструктивним екзогенним впливам. Із початком ринкових трансформацій Україна зіткнулася із жорстким трансформаційним шоком, який активізував потребу у визначенні та розбудові власного курсу співпраці з рештою світу як самостійного суб'єкта міжнародних економічних відносин. Формування й розбудова інноваційної моделі розвитку є надзвичайно актуальною для України [7]. Зміни, які відбулися в українському суспільстві від осені 2013 року (анексія Криму), призвели до переосмислення й оновлення уявлень про Україну та українців як у самих громадян держави, так і у світовій спільноті. Громадянське суспільство в системі національної безпеки України, війна на Сході України показали, що суспільство має бути не тільки споживачем безпеки, а й учасником її збереження та посилення в умовах загроз незалежності держави, адже події, що сталися в Україні після Революції Гідності, на превеликий жаль, виявили недостатню спроможність органів державної безпеки протистояти впливу Російської Федерації на ситуацію в Україні й подальшому вторгненню її на українську територію. Це зумовило формування особливостей сучасної ролі людини патріота та його місця в розбудові нової української держави, де повністю будуть виконуватися статті Конституції України щодо прав і свобод усіх верств населення, яке проживає на території України [2].

На наш погляд, патріотизм громадян України як інтегративна основа відродження духовних цінностей суспільства повинен стати стабілізуючим чинником національної та громадянської злагоди в державі. «Майдан» 2013–2014 років, що пройшов переважно під національними прапорами, антитерористична операція на Донбасі, а також активізація волонтерського руху по всій країні зумовили необхідність визначитися народу України з власним ставленням до поняття «національний патріотизм», а не вирішення проблем матеріальною зацікавленістю.

Сьогодні загальнодержавний сектор України з появою нової влади внаслідок проведення виборів 2019 року перебуває на стадії транзитивних змін і відображає радикальні перетворення в різних сферах розвитку країни. Поширення процесів економічної глобалізації роблять дедалі актуальнішими питання забезпечення їхньої конкурентоспроможності як запоруки поступального розвитку. За індексом конкурентоспроможності Україна перебуває в оточенні країн, що розвиваються. За короткий період Україна вимушена практично з нуля створювати умови для створення нової вну-

трішньої та зовнішньої політики. Одним із основних керівних документів стратегічного рівня, який розкрив основні засади прийняття й реалізації державно-управлінських рішень щодо реалізації національних інтересів, запобігання і протидії світовим загрозам, став Закон України «Про національну безпеку України». Документ визначив основні стандарти розбудови Сектору безпеки і оборони України з принципами безпекової й оборонної політики Європейського Союзу (далі – ЄС) і Північноатлантичного Альянсу (НАТО). У цих законодавчих актах пріоритет надано передусім правовому регулюванню у сферах воєнної, державної, громадської безпеки та захищеності критичної інфраструктури України [6].

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення результатів аналізу тенденцій участі України на міжнародній арені, що свідчать про серйозні недоліки в зовнішньополітичній політиці нашої країни. Так, маючи унікальне гео економічне положення, високий науково-технічний потенціал і низку інших конкурентних переваг, Україна стрімко втратила зовнішні ринки. На наш погляд, насамперед це пов'язано з військово-політичним становищем країни (війна на Сході країни), що призвело протягом останніх років до скорочення загального товарообігу, який постійно скорочується. Непрозора та корумпована процедура експортно-імпортних операцій відбиває в багатьох інвесторів навіть думки займатися зовнішньоекономічною діяльністю [4]. Вагомим чинником позитивних зрушень у цьому напрямі може стати нова Угода, яку оголосив Президент на всесвітньому форумі в Давосі «Про спрощення процедур торгівлі». «Нова українська влада буде рівні правила гри для всіх, очищує судову систему, діджиталізує процеси, втілює життєво важливі реформи та схвалює життєво важливі закони». За словами голови держави, в Україні є необхідні для успіху ресурси: «сприятливі кліматичні умови, вигідне географічне розташування, невичерпний аграрний та індустріальний потенціал і наш найцінніший ресурс: неймовірно креативні і дуже талановиті люди» [3]. Україна залишається однією з небагатьох країн у Східній Європі, яка не має належної системи державної фінансової підтримки експорту, і ця обставина негативно впливає на просування товарів і послуг українських підприємств на міжнародні ринки. Разом з тим варто визнати, у якому стані перебуває конструювання нової «української нації» на сучасному етапі в умовах глобалізації як нового типу світового розвитку, що знаменує появу нових магістральних тенденцій, за якими буде розвиватися світ упродовж майбутніх десятиліть. З'ясувати, яка модель патріотичного виховання населення держави сьогодні є найбільш ефективною, на основі наявних світових та українських досліджень феномена

патріотизму та з урахуванням світових глобалізаційних та інтеграційних процесів визначити особливості, шляхи й перспективи формування молодіжного патріотизму в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В умовах глобалізаційних викликів одним із головних завдань для розвитку національних економік є оптимальне використання різних комбінацій економічних ресурсів. Лібералізація зовнішньої торгівлі, перспектива зростання надходження іноземних інвестицій, збільшення доступу до ресурсів і низка інших можливостей зумовлюють створення інтеграційних угруповань, а також їх розширення (наприклад, ЄС). У світлі реформаційних та інтеграційних процесів, що відбуваються в Україні в усіх сферах життєдіяльності суспільства, відповідності українського законодавства міжнародним нормам, питання вивчення правових джерел і специфіки діяльності органів управління в Україні набули особливого наукового інтересу. Трансформації, що відбуваються сьогодні в усіх ключових напрямках життя держави, є фундаментом для якісних змін у середньостроковій перспективі, основою для підвищення добробуту й рівня життя нас із вами – громадян України.

Системна та орієнтована на результат робота Уряду сфокусована на досягненні таких стратегічних цілей:

- Забезпечення подальшого економічного зростання країни шляхом створення сприятливих умов для розвитку бізнесу й залучення інвестицій, реформування енергетичного сектору, подальшої модернізації промисловості й розбудови інфраструктури.

- Підвищення ефективності врядування та якості надання державних послуг завдяки залученню нових професійних кадрів і впровадженню сучасних управлінських практик у роботу державних органів.

- Створення сприятливих умов для розвитку людського капіталу через покращення якості медичних послуг і забезпечення рівного доступу громадян до них, адаптація системи освіти до сучасних вимог, підтримка української культури та спорту.

- Дієва підтримка інституцій, завданням яких є боротьба з корупцією та забезпечення верховенства права, формування основ для реального захисту приватної власності, забезпечення виключної рівності перед правосуддям [5].

Існують різні точки зору на тлумачення глобалізації. Найбільшого розроблення проблеми глобалізації набуває в західноєвропейській науці, яка представлена такими вченими, як З. Бауман, З. Бжезинський, Д. Белл, Л. Браун та ін. Окремо доцільно виділити, зокрема, такі праці: «Глобалізація» І. Веллернстайна, «Зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона, «Глобальний капіталізм» А. Гідденса, «Що таке глобалізація?» У. Бека, «Вели-

кий розрив» Ф. Фукуяма, «Глобалізація та міжкультурний діалог» У. Макбрайда, «Контури світу в першій половині ХХІ століття й далі» А. Беттлера, «Шок майбутнього» О. Тоффлера й ін. Серед праць вітчизняних учених на особливу увагу заслуговують розробки О. Білоруса, І. Грицяка, І. Надольного, В. Князева, І. Кравченко, С. Майбороди, Т. Мотренка, В. Мунтіяна, Н. Нижник та ін. [1] Щодо питання європейської інтеграції України, то з підписанням Угоди й набуттям чинності 1 вересня 2017 року Угодою про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода про асоціацію) почався новий етап в історії України. Цим ми підтвердили не лише вектор зовнішньої політики, а й загальний формат розвитку держави. Угода про асоціацію за своїм обсягом і тематичним охопленням стала найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором із третьою країною, коли-небудь укладеним ЄС. Вона стала яскравою демонстрацією якісно нового формату відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та європейської інтеграції» [9].

Логічним продовженням забезпечення реалізації Угоди про асоціацію та вдосконалення діяльності органів державної влади, залучених до цього процесу, став Указ Президента України «Питання європейської та євроатлантичної інтеграції» № 155/2019, підписаний 20 квітня 2019 року. Метою Указу є забезпечення незворотності європейського курсу України, відповідно до нього було затверджено План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі [10]. Історичний досвід наочно свідчить про вирішальну роль патріотичного чинника у формуванні масової свідомості народу й дає можливість сформулювати низку уроків, які, на нашу думку, здатні конкретизувати та спрямувати процес формування патріотичних цінностей сучасного українського суспільства. Урок перший – історичний. Нігілістичне заперечення основ патріотичної ідеології попередників, досягнень і здобутків національної історії призводить до втрати патріотичних орієнтирів народу. Природний процес самовизначення національної свідомості України відбувався на початку незалежності в спосіб кардинального дистанціювання від Росії (до речі, аналогічні процеси відбувалися в Російській Федерації стосовно України) та ревізії історичної спадщини єдиної держави. Дискредитація радянської історії призвела до суттєвого зменшення кількості людей, які пишуться власною державою. Це сприяло зростанню актуальності питань національної та культурної ідентичності й, зокрема, патріотизму як почуття, як цінності, як життєвої позиції. Роль патріотизму як цінності полягає в консолідації суспільства та забезпеченні миру всередині кра-

їни, окрім того, на особистісному й суспільному рівні він є рушійною силою розвитку держави в економічній, соціальній, культурній сферах. Об'єктом дослідження є патріотизм як одна із суспільних цінностей. Власне, проблему патріотизму в українському суспільстві досліджували О. Легун, М. Качур, Г. Ващенко, Г. Коваль, О. Духовна-Кравченко, Ю. Логвиненко. Однак розробленість проблеми формування цінності патріотизму в молодіжному середовищі вважається нами недостатньою, зокрема, з огляду на останні суспільно-політичні перетворення в Україні. Патріотизм у найзагальнішому розумінні – це любов до Батьківщини. Для кожної людини у світі її рідний край – найдорожчий і наймиліший серцю. Це той клаптик землі, що привітав її із життям, де минули дитячі роки, де живуть найближчі люди. Такі почуття зрозумілі, вони природні. Далі вони поширюються на цілу країну, у якій людина живе, на людей, що говорять однією мовою та створюють спільну культуру. Методи реалізації державно-патріотичної ідеології, багатоманітність і багатофункціональність яких диференціюється залежно від безпосередніх завдань, реалізується у відповідних нормативних документах: Указі Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» від 18 травня 2019 року № 286/2019, яка зазначає, що в Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування в громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції й законів України, соціальної активності й відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності й територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей. Ключові положення Указу Президента враховані під час підготовки Наказу Міністерства освіти і науки України від 29 липня 2019 року № 1038. Наказом викладено в новій редакції Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України, у якій, зокрема, ураховано незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, що закріплено змінами до Конституції України, проведення операції Об'єднаних сил, відповідно до Указу Президента, уточнено складники національно-патріотичного виховання. Варто зазначити, що

питання національно-патріотичного виховання розкривається наскрізно в рамках програми «Нова українська школа» в поступі до цінностей», яка розглянута та затверджена вченими радами Інституту проблем виховання (протокол від 2 липня 2015 року № 6) та Інституту модернізації змісту освіти (протокол від 26 вересня 2018 року № 7).

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, глобалізація фактично призвела до різкого збільшення кількості недержавних суб'єктів міжнародного життя, які володіють не меншими фінансовими ресурсами та відповідними політичними інструментами, ніж інші уряди, проте здатні діяти на території десятка країн, не дотримуючись при цьому ніяких міжнародно-правових норм. Із цього приводу досить часто проводять паралелі між глобалізацією та індустріалізацією, адже сьогодні чітко визначено: Україна потребує глибокої модернізації всіх сфер суспільного життя шляхом залучення й умілого використання у своїх національних інтересах тих ресурсів, які привносяться процесами глобалізації. Найбільш складним питанням для сучасної України є пошук принципів і механізмів налагодження взаємозв'язків із глобальним світом, що тим самим дасть змогу чітко визначити її місце та роль у загальносвітовому просторі. Система державного управління України має бути не лише максимально адаптованою до нових глобалізаційних умов розвитку, а й володіти потужним інструментарієм впливу на них, а також використання їх на користь реалізації власних національних інтересів. Це, у свою чергу, дасть змогу Україні виробити нову геополітичну стратегію, яка сприятиме її ефективному економічному, політичному та духовному розвитку. Процес національного патріотичного виховання молоді в українському суспільстві на сучасному етапі розвитку повинен визначатися об'єктивними й суб'єктивними факторами, що викликані економічними, соціальними, духовними та іншими змінами. Отже, основою розвитку ефективної держави є формування парадигми спільних інтересів держави й суспільства, що передбачає утвердження системоутворювальних принципів захисту природних і громадських прав і свобод людини, а сприяння розвитку громадянським ініціативам має бути пріоритетним політичним і стратегічним завданням держави як умова її стійкості й ефективності, запорукою національної безпеки, опором до внутрішніх і зовнішніх викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Використання потенціалу недержавних аналітичних центрів у формуванні політики національної безпеки : аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2119/>.
2. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства / за заг. ред. В. Мартинюка. *Центр глобалістики «Стратегія XXI»*. 2018. URL: https://geostrategy.org.ua/images/blok_XXI-end_0202.pdf.
3. Зеленський В. Всесвітній економічний форум Давос. 22.01.2020. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4185324-vystup-zelenskoho-v-davosi-onlain-transliatsiia>.
4. Непрядкіна Н.В. Перспективи розвитку експортного фінансування в Україні із залученням експортних кредитних агентств. *Бізнес Інформ*. 2014. № 4. С. 25–29.
5. Деякі питання реформування державного управління : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2019 р. № 1034.
6. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
7. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості : національна доповідь / кер. авт. колективу Е.М. Лібанова ; Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. Умань : Видав.-поліграф. центр «Візаві», 2012. 412 с.
8. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : колективна монографія / кол. авт. за ред. А.П. Полікова, О.А. Довгаль. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. 316 с.
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 19 грудня 2015. *Офіційний веб-портал КМУ*. URL: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreement_(body).pdf).
10. Про питання європейської та євроатлантичної інтеграції : Указ Президента України від 20 квітня 2019 року за № 155/2019. *Офіційний веб-портал Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1552019-26586>.